

Dopřejme kulturní reakci potěchu, že kulturní levice, ten dávno nenáviděný Devětsil a ta (mytická) „nejmladší generace“, v jejichž řadách se rozvinula divoká diskuse, je v rozpadu a rozkladu. Rozpory ve skupinách avantgardy se skutečně přiosřily právě v době, která v celém světě žene všechny základní konflikty a napětí na ostří nože. Přiosřily se do té míry, že bouře diskuse, která by pročistila, ozonizovala a revolucionovala atmosféru, stala se nezbytnou.

První kapitola diskuse (začátek nebyl příliš šťastný) začala tím, že redaktor nakladatelského listu Odeonu pokusil se (se senzačním úspěchem) rozvířit hladinu siláckým úderem paličské invektivy proti „generaci na dvou židlích“. Záhy se však ukázalo, že ten, kdo pro podívanou počínající sezóny chtěl si zahrát v úloze Hérakla, dezinfikujícího Augiášovy chlévy, spokojil se jen s paušální, nedoloženou, tedy podezřelou obžalobou, že dokonce snažil se svým pokřikem zamaskovat ty případy, o jejichž projednání právě šlo; že dokonce apoštol očisty nezametl před svým prahem. A tak ve víru diskuse byl to právě redaktor a kritik Štyrský, kdo byl nadobro a navždy utopen. Nakladatelský list jím redigovaný prohlásil redaktorovými slovy svůj nezájem na věci revoluce; tento list, chlubící se státními a zemskými cenami autorů svého nakladatelství, opustil platformu, na níž levá kulturní fronta vede svůj zápas, a utekl se z riskantního přítomného

boje do minula, do kabinetu sběratelů literárních kuriozit, jež předkládá snobům zároveň s chvalozpěvy na takové Bernanose. Vyplavou-li ještě v každém dalším čísle tohoto opravdu trosečnického listu na povrch nějaké páchnoucí výkaly nepřítelů spílání jeho redaktora, nikdo se již nad tím nepozastaví a snad jen pan Rutte a podobní budou mít trochu radosti.

V souvislosti s deziluzí, kterou určitým autorům (např. Fučíkovi) připravil redaktor Odeonu, byla pronesena závažná výtka kritice avantgardy: kritika prý nekonala svou povinnost, protože prý jinak by podobné případy jako „štyrský koutek generace“ byly vyloučeny; kritika prý trpí v řadách avantgardy lecjakou nečistotou a kýčce, protože je zkorumpována kamarádkým a kavárenským klikařením. Toto obvinění, pronesené také nedosti věcně a bez skutečných dokladů, je myslím lehkou vyvrátit. Skutečnosti ukazují, že avantgarda udržela si vždy svou nekompromisní čistotu a revoluční linku: falzifikátoři byli odstraňováni a dezertéři musili často v pravý čas vzít do zaječích. Soupis těch, kdož byli odmítnuti a vyřazeni, je právě tak obsáhlý jako počet uprchlíků a přeběhlíků. Někteří z nich jsou už dávno pohřbeni v zapomenutí: těší-li se jiní oblíbě a slávě na onom břehu, ve stájkách oficiální kultury, není přece možno říci, že odešli se ctí! Není ovšem naprosto v moci kritiky, aby čelila těmto dezercím, neuvěřitelným triumfům dnešních kýčů. Dezerce a triumfální kýče jsou vyvolávány a podporovány atmosférou kulturního úpadku a dusna, která doprovází „konsolidaci a stabilizaci“ všeobecné reakce: boj proti této „kultuře“ může být vybojován jen jinde než ve sloupcích odborných listů: poražení světového kýče a akademismu a vítězství moderní epochy kultury a civilizace je podmíněno jiným bojem a jiným vítězstvím...

Nehledě k některým zevním a velmi rozhodujícím příčinám (nedostatek odborných listů, zmatek přinášžený nakladatelskými časopisy, nedostatek kvalifikovaných autorů a nemožnost systematické kolektivní spolupráce) — není možno

neuznat, že dnešní stav kritické práce, který se označuje na všech stranách jako „krize kritiky“ — je do značné míry způsoben krizí kritérií. Krizi kritérií může přehlížet jen, kdo není obeznámen s dnešním stavem teoretické a kritické literatury; popírat ji možno jenom nějakým vulgármarxismem. Sekanina a Fučík (ve Tvorbě) tvrdí, že pro marxistu nemůže být krize kritérií. Je-li kritika aplikovanou uměnovědou, psychologií a sociologií (jak uvedl Šalda), pak je třeba upozornit, že např. sama uměnověda je v krizi. Kdyby nějaký stát byl ve stavu podobném stavu dnešní uměnovědy, volalo by se na poplach, křičelo by se o anarchii. Tato krize není ovšem zaviněna tím, jak se domnívá Fučík, že teoretikové avantgardy opět nekonalí svou povinnost, že to je smutnou zásluhou jejich nepráce. Byla to právě práce těchto teoretiků, která tím, že důkladně rozvrátila staré systémy estetické, popřela jejich normy, nabourala důkladně trojjednotu výtvarných umění, ukázala na odúmrtí zastaralých útvarů, která tedy rozmetala na kusy klasickou estetiku, způsobila stav, jenž se ve všech oborech obvykle zove krizí. Negativní a destruktivní práce, jež musila předcházet vybudování nové teorie „umění“ — ostatně sám pojem a majestát umění byl učiněn náležitě problematickým — byla řízena směrnicemi, které nám dal marxistický světový názor, a poznatky a výsledky experimentů v umělecké praxi. Byla-li marxisticky vedeným útokem konstruktivismu vyvrácena klasická estetika, nebyla dosud vybudována marxistická teorie umění; je teprve v počátcích a není naprosto dovedena k definitivním koncům. Ostatně ani materialistická, marxistická psychologie není dosud propracovanou doktrínou. Marxistická sociologie uměleckých forem nebyla rovněž dosud napsána. A tak v době, kdy jsou popírány tradiční koncepce estetické, musila se nutně dostavit přechodná, avšak skutečná krize kritérií. V oborech úzce sepjatých s hospodářským a průmyslovým životem, např. v architektuře, bylo možno ovšem více vytěžit z dosavadní marxistické literatury; teorie architektury je již dále než teorie básnické či divadelní tvorby a má preciznější kritéria.

Není naprosto svěděctvím, že kritika nestojí pevně na základě historického materialismu, přizná-li se, že nemá dosud průkazných poznatků k řešení určitých speciálních problémů, že nepropátrána jsou četná bílá místa na mapě umělecké a teoretické tvorby. Sekanina se podstatně mýlí, že k hodnocení určitých forem nemusíme podrobně znát dialektiku jejich vývojových transformací. Marxistická kritika totiž nemůže být pouhým výkladem a sociologickým hodnocením ideologické složky určitého díla, tzv. „obsahu“: musí být hodnocením materiálu, způsobu jeho zpracování a hodnocením forem podle jejich zákonné vázanosti s funkcí. Je nutno ukázat na všechny dosud nezpracované momenty, abychom zabránili ustavení nějaké „leichtfertig marxistické“ umělecké teorie. Je zajímavé upozornit na určitou zvláštní podobnost estetických úvah, psaných odborníky marxistické sociologie a odborníky psychoanalýzy, kteří jsou stejnými diletanty v oboru, o němž píší, totiž v tomto případě: v umění. Obsah, fabule ruské literatury byla marxisticky zhodnocena. O slovesném materiálu a formě se však přitom mlčí. O všech psychologických problémech Shakespeara či Leonardova díla, vzhledem k obsahu a námětu, se dočteme v psychoanalytické literatuře, avšak o problému barvy, tvaru, verše se nedovíme nic, či skoro nic. — Projednáváním krize kritiky a krize kritérií končí se asi první kapitola diskuse. Lze očekávat, že nyní dojde k projednání některých zásadních nebo žhavě akutních a aktuálních otázek, které byly již v diskusi nadhozeny, což bude největším ziskem té diskuse. Že totiž byl k tomu dán podnět. Mnohé z těch otázek mohou být užitečně řešeny jen specialisty a přísně odborným, patrně nepopulárním způsobem, a teprve výsledky bude možno popularizovat.

Tak především je aktuálním a významným úkolem literární historie vystopování linie revolučního vývoje v literatuře z XIX. století k dnešku, sociologické fundování jeho škol a směrů, transformace jeho forem; potřeba zhodnotit ten ustavičný souboj akademické a oficiální tvorby (klasicismus,

parnasismus, realismus) a tvorby revoluční (od romantismu přes symbolismus a kubismus k surrealismu).

V samotné kritické praxi je třeba především zaujmout stanovisko k nakladatelským časopisům, jejichž úkolem je propagovat knihy určitého nakladatelství, které však, neovládajíce moderních propagačních metod, domnívají se, že plní svůj úkol, kupují-li a sbírají pochvalné „kritické posudky“. Nutno žádat alespoň zde — pravdu v reklamě.

Kategoricky je třeba prohlásit neslučitelnost spolupráce v určitých kulturních institucích a určitých časopisech reakčního či pochybného charakteru s příslušenstvím k avantgardnímu táboru. Zde dotýkáme se základního problému morálního. Není věcí odborné kritiky, aby moralizovala. Avšak práce revoluční levice může být vedena jen za podmínky ukázněnosti a neporušenosti charakteru hnutí, tedy v prostředí i morálně „aseptickém“. Nehlásáme tím staré estétsko-etické fráze. Avšak jsme si vědomi, že mnozí nikoliv netalentovaní autoři nejsou na úrovni revolučního hnutí, jemuž nejde jen o hodnotné nové tvary umělecké, nýbrž které je si vědomo, že kulturní přeměna, o niž usiluje, může být dosažena jen bojem. Je-li jednou vysloveno slovo revoluce, nemůže být otázka revolučního charakteru a mravní důslednosti či zrádnosti přezírána.

V diskusi v řadách levice byla nadhozena otázka marxistických kritérií v umělecké kritice a teorii, zvláště pak, co pro jejich vybudování učinila naše avantgarda. J. Fučík napsal (v 22. čísle Tvorby), že „kritika mladé generace se pokládá za marxistickou a není jí“. Když pak K. Teige ve 23. čísle téhož listu (pod čarou) se zmínil o krizi kritérií, která je jednou z příčin krize literární kritiky (dodává: „Literární a divadelní kritika nemůže se dnes opřít o tak spolehlivá kritéria jako např. kritika architektury“), dostalo se mu od Fučíka ostré výtky, jak prý může pro marxistu existovat krize kritérií! Fučík zjišťuje dále, že Teige a druzí „trpí naprostým zmatkem v otázkách, které měli vyřešit jako teoretičtí specialisté v úseku uměleckém. Ukazuje se prostě, že v tomto směru nebylo vykonáno nic.“ A toto nic pronáší Fučík jako nejzávažnější a senzační výtka avantgardní kritice.

Tato Fučíkova slova by mohla vzbudit asi takový obraz: marxismus dal pevná, jednoznačná kritéria pro posuzování umění, která nemohou prodělávat žádnou krizi. Je vinou Teigovou, popřípadě ostatních kritiků, že si neosvojili těchto kritérií, která patrně pro informované, nebo v jiných zemích, jsou jasná.

Nic není zkřivenější a nic nesvědčí více o malomyslnosti a neinformovanosti, nic posléze nezavání více vulgárním marxismem jako takováto tvrzení. Pokusím se proto na-